

Torah from Around the World

---

*De Eeuwige zal macht aan zijn volk verlenen,
de Eeuwige zal zijn volk zegenen met vrede.*

Tehilliem 29:11

Sjabbat 13 juli 2024/7 Tammoez 5784, Choekat, Bemidbar/Numeri 20:7 - 21:9

Tanach blz. 309 -312

Haftara: Sjoftiem 11:29 - 12:7

Tanach blz. 514 - 516

Vertaler: Benjamin Cohen

Commentaar: **Jan Urbach** is directeur van het Block/Kolker Center for Spiritual Arts.

[Oorspronkelijke Engelse tekst](#)

Dromen dat je Bilam bent

Rav Hisda zei:

*“Een droom die niet wordt geïnterpreteerd
is als een brief die nooit wordt gelezen.”*

(BT Berachot 55a)

Het verhaal van de heidense profeet Bilam – ingehuurd door de Moabitische koning Balak ben Tzippor om het volk Jisraëel te vervloeken – is erg vreemd. Het gaat over gebeurtenissen die buiten het Israëlitische kamp plaatsvinden en voor hen ogenschijnlijk onbekend zijn, over personages die we nog niet hebben ontmoet, en over een pratende ezelin. De toon varieert van burlesk grappig tot surrealistisch.

Eén manier om het te lezen is als een komisch en toch scherp waarschuwend verhaal over de verleidingen – maar uiteindelijke onmacht – van egoïstisch en oppervlakkig leiderschap. Hoewel Bilam populair is en goed betaald wordt, en bedreven is in vlotte redevoeringen, is hij slechts een huurling die op zoek is naar geld en roem. Wanneer hij door zijn eigen ezelin te kijk wordt gezet, wordt hij onthuld als een clowneske parodie op de nederige en gediensstige Mosjé.

Maar er is nog een andere mogelijkheid: in plaats daarvan is het verhaal misschien een droom die Mosjé droomt. Eén aanwijzing hiervoor is dat Bilam afkomstig is van *Petor* (Bemidbar 22:5), een woord dat wordt gebruikt voor droominterpretatie (bijvoorbeeld in het verhaal van Jozef). Zowel de verhalende context als verschillende details (te veel om hier op te noemen) wekken sterk de suggestie dat dit een droom is waarin elementen van Mosjé's ervaringen, zorgen, twijfels en angsten zijn opgenomen en getransformeerd.

Bijvoorbeeld, vanwege zijn moeite met spreken en zijn angst dat zijn woorden niet effectief zouden zijn, heeft Mosjé zich lang verzet tegen zijn profetische rol. Nog maar kort geleden heeft hij op dit punt frustratie en teleurstelling moeten ervaren bij het vooruit gaan: letterlijke wegversperringen in de vorm van vreemde koningen die weigerden de Jisraëlieten door te laten, en de ultieme wegversperring: God, die heeft gezegd dat hij het Beloofde Land niet zal binnengaan (Bemidbar 20-21). Zijn sterfelijkheid staat centraal, benadrukt door de recente dood van zijn broer en zus, zijn leiderschapspartners, Aharon en Mirjam, en door het kampement dat zich nu op de steppen van Moab bevindt, tegenover Jericho, vlakbij Beit Peor, de plaats waar hij zal sterven (zie ook Bemidbar 22:1, 25 en Dewariem 34:1). En het volk en hij zijn uit elkaar gegroeid, het volk waarmee hij zich ooit zo sterk identificeerde, maar waarvan de wegen en de zijne zich binnenkort zullen scheiden. Dit is een nieuwe generatie; zij delen zijn verleden in Egypte niet, en hij zal hun toekomst in het land niet delen. Hij is steeds ongeduldiger en zelfs bozer op hen geworden, en minder effectief in het hen bereiken.

Het is niet moeilijk om je voor te stellen dat Mosjé geplaagd wordt door twijfels over zijn nalatenschap, zijn authenticiteit en zijn karakter: "Wat heb ik werkelijk bereikt? Zullen de mensen de visie zonder mij kunnen volhouden? Was mijn dienstbaarheid oprecht en mijn motivatie zuiver, of heb ik mijn spirituele talenten voor eigen gewin gebruikt? Wat zegt mijn woede en frustratie over de mensen over mij? Heb ik genoeg van de Jisraëlieten gehouden en hen oprecht gediend?" Kortom: "Ben ik een ware profeet en dienaar van God, in de voetsporen van Abraham, of slechts een onwaardige parodie?"

Je hoeft geen student van Freud te zijn om zulke twijfels in verband te brengen met een droom over een 'heidense' profeet, die

- de Jisraëlieten alleen van verre ziet, en wiens naam (Bilam) *belo am* suggereert – "iemand zonder volk" (zie BT Sanhedrin 105a);
- van God te horen krijgt dat hij verder moet gaan en vervolgens wordt belemmerd door onoverkomelijke wegversperringen;
- wordt neergezet als een sukkel wanneer hij het onderspit delft tegen een pratende ezelin; en
- herhaaldelijk woorden te berde brengt die niet 'pakken'.

Misschien wel het meest uitdagend is dat de droom ongemakkelijke vragen en gevoelens over God kan weerspiegelen. Onlangs heeft Mosjé twee keer geprobeerd Gods instructies op te volgen, maar met een rampzalig effect: hij stuurde spionnen naar het land (Bemidbar 13-14) en nam een staf om water uit een rots te putten (Bemidbar 20:6-12). Beide incidenten resulteerden in goddelijke toorn en een decreet dat eerst het volk, en daarna Mosjé zelf, verbood het land binnen te gaan. Dus hier lijkt God inconsequent in zijn omgang met Bilam: Hij zegt hem dat hij door moet gaan en wordt vervolgens boos als Bilam dat doet.

Of misschien identificeert Mosjé zich nog nauwer met de ezelin, een wezen dat niet kan praten en door God aan het spreken is gebracht, en wiens klacht over mishandeling precies leest als een fantasiedialoog tussen Mosjé en God nadat Mosjé op de rots heeft geslagen:

<p>Ezelin: “Waarom heeft u mij geslagen?”</p> <p>Bilam: ‘Je solt met me. Als ik een zwaard bij me had, dan had ik je allang gedood!’</p> <p>Ezelin: ‘Ben ik niet de ezelin waarop u al uw hele leven rijdt? Heb ik me soms eerder zo gedragen?’ (Bemidbar 22:28–30)</p>	<p>Mosjé: “Waarom heeft U mij geslagen?”</p> <p>God: "Omdat je niet op Mij vertrouwd hebt, en in het bijzijn van de Israëlieten geen ontzag hebt getoond voor mijn heiligheid, zul je dit volk niet in het land brengen." (Bemidbar 20:12)</p> <p>Mosjé: “Ben ik niet de dienaar die U al Uw hele leven heeft gebruikt? Heb ik me soms eerder zo gedragen?”</p>
--	--

In andere woorden, als het verhaal van Bilam en Balak feitelijk een droom van Mosjé is, dan is het een droom die voortkomt uit een geloofscrisis: geloof in zichzelf, in het volk, in God en Gods wegen, en in het vermogen van mensen te verbinden, te begrijpen, en te dienen. Het komt voort uit een fundamentele angst: niet *ben* ik gezegend of vervloekt, maar *bren* ik zegen of vloek? Zijn mijn leven en inspanningen ten goede? En als je het zo leest, wordt niet alleen het bizarre van het verhaal verklaard, maar worden er ook belangrijke lessen aan ons getoond.

Ten eerste, door de volle menselijkheid van Mosjé te onthullen, met al zijn twijfels, angsten, verschillende beweegredenen, en zorgen, biedt de Tora troost en toont tegelijkertijd verantwoordelijkheid. We hoeven onszelf niet streng te beoordelen om onze eigen twijfels en zorgen, maar we kunnen ze ook niet gebruiken als excuus om niet vooruit te gaan. Dergelijke zorgen en angsten diskwalificeren ons niet van leiderschap of dienstbaarheid. Integendeel: twijfel en introspectie zijn kenmerken van authentieke dienstbaarheid; we zouden ons in plaats daarvan zorgen moeten maken als wij (of onze vermeende leiders) dergelijke twijfels *missen*.

Ten tweede is onze sidra niet langer een verhaal over een slechte man wiens slechte plannen worden verijdeld door een ingrijpende God. In plaats daarvan portretteert het rechtschapenheid als de moed om met je duistere kant te worstelen, om je angsten en twijfels onder ogen te zien. Als het waar is dat elk personage in een droom de dromer zelf vertegenwoordigt, dan is God hier geen bovennatuurlijk wezen, maar een aspect van Mosjé zelf – de goddelijke

vonk in hem, die in staat is zijn eigen innerlijke uitdagingen en onzuiverheden te verlichten en te transformeren.

Soms zijn we allemaal Bilam – of zijn we bang dat we hem zijn. We hebben verschillende beweegredenen, we raken vol van onszelf, of we worden verleid door geld en macht. We duwen de verkeerde kant op, grijpen naar de verkeerde dingen en zien soms niet eens wat zelfs een ezel kan zien. We twijfelen misschien aan ons vermogen om een verschil te maken, twijfelen of het goede ooit zal zegevieren. Maar op de een of andere manier – door onze eigen inspanningen om het ergste in onszelf onder ogen te zien en te beheersen, in combinatie met het onszelf openstellen voor transformatie op manieren die we niet helemaal kunnen begrijpen – kunnen we, enigszins geheimzinnig en ondanks onszelf, wellicht zelfs onze vloeken in zegeningen veranderen.